



## "PAHALILIKLA İŞSİZLİKLE SAVAŞ"

19 Mayıs günü "Spor Bayramı" durumuna getirildiği gün, Babiâli caddesinin 28 numaralı yapısında: "Pahalilikle, İşsizlikle Savaş Derneği" kararı kuruldu. Böylece 19 Mayıs "Bayramı"na çevirip unutturanlar yanında, "Savaş" günü yapanlar çıktı. Altmışı geçen kalabalık kurucular içinde AP sinden, TİP ine dek her siyasi Partiden, her Sosyal sınıf ve zümreden sözcüler bulundu. İşçiler, esnaf, köylüler, aydınlar, öğretmenler, avukatlar, doktorlar, politikacılar, sendikacılar, profesörler, Baro başkanları, Birinci Kuvayımilliyeciler, Halk sağlığı şairi âşıkler kucak kucaka oturdular. Derneğin amaçlarını, Tüzüğünü tartışıp oybirliği ile kararlaştırdılar. İlginç aydınlatıcı konuşmalar yaptılar.

Toplantıya çağırılanlardan Dr. Hikmet Kıvılcımlı, ısrarla istenen konuşmasında ilginç nokteler değindi. Dernek, Atatürkün Samsun inişi gibi kutlu bir güne raslanmakla kalmamıştı. Uzak Doğudan (Çinden) uzak Batıya (Amerikaya) dek, kapitalizmin ölüm, sosyalizmin doğum sancıları temsil eden Gençlik hareketleri vardı. Fransa'da ilk defa Gençlik büyük İşçi yağınlarıyla dayanışarak, Doğuda yeni çıkmış De Gaulle'ü, Batıda evlemişti. Bu olay, kapitalizmin temelindeki çetirdenmelerin, Üniversite tepelerine dek bütünüyle Toplumun kapladığına gösteriyordu. Aynı bunalım bir yangın gibi Türkiyemizin de saçaklarını sarıyordu. Bizzet Kapitalist sınıfımızın (Odalar Birliği) Kongresinde, bir avuç Finans kapitalist ağasına karşı, öteki "vahşi" kapitalistler, kişi değil "SİSTEM" değişikliği istiyorlardı. Türkiyenin en statokocu politikacısı İsmet Paşa işsizliğin ve pahalılığın korkunçluğunu belittirerek "DUZEN DEĞİŞMELİ" diyordu.

Demek Pahalılık ve İşsizlik gelgeç bir kötü tesadüf değildi. Türkiyenin TEKELCİ SERMAYE sömürsünden kankıranlaşmış bir SOSYAL YAPI, SİSTEM ve DUZEN hastalığı idi. Bunu bir örnek göze batırabilirdi. Batı Kapitalizmi İkinci Cihan Savaşında ölüm-dirim boğazlaşmasına girmişti. 1939 dan 1942 ye dek ne görmüştük? Herp içinde hayet pahalılaşması: İngilterede yüzde 17, Almanyada yüzde 8, Macaristanda yüzde 44, Bulgaristanda yüzde 54 yükselmişti. Aynı yıllar, savaşa girmemiş Türkiyede pahalılık yüzde 500 artmıştı. Bu nasıl oluyordu ?

Büyük Emperyalist Anayurtlar (İngiliz, Alman) ortalama yüzde 10, küçük kapitalistler ortalama yüzde 50 pahalılığa 4 yıl ken ve savaş içinde boğuşurken uğradıkları halde, herşey güllük gülistanlık sayılan barış Türkiyesi: küçük kapitalistlerin 10 katı, büyük kapitalistlerin 40 katı aşırı pahalılık yaşamıştı. Bu "AŞIRILIK", Türkiyede her aşırı ılığa sözde allerji gösteren üstün sınıfların pek hoşlarına gitmişti. Sanki Cihan Savaşını Kapitalistler değil, Türkiye yapmıştı.

Savaş bitince ne oldu? 1950 den 1968 yılına dek Türkiyenin pahalılığı her yıl yüzde ortalama 10 dan AŞIRI oranla arttı. Bu pahalılık Büyük kapitalistlerin Kenli Herp yıllarında bile güç görülen şeydi. Sıcak savaş 24 yıl geride bitmişti. Türkiye, ardı arası kesilmez bir soğuk Pahalılık Cihan Savaşı

Karar 3.4. de: « Davacı resmi kayde karşı şahit dinlen-  
dirilmek istemişse de.. »

ile ken ve cen kıyıp döküyordu. Şimdi, Politika kabuğunun maskara zarı üstünde oynanılan Siyasi Parti Seçim çekişmeli~~de~~ ortoyunu kaç para ederdi ? Türkiye halkının yüreğini her an cazır cazır dağlıyan iki kızgın demir vardı: biri PAHALILIK, ötekisi İŞSİZLİK idi. Mustafa Kemal'in 49 yıl önce Samsun çıkışından daha derinliğine bir çıkışla, Türkiye halkının Pahalılığa ve işsizliğe karşı toptan bir Milli Kuvvetler Seferberliğine~~ne~~ gerekti...

Pahalılık ve İşsizlikle Savaş Derneği'nin 14 kişilik YONETİM kurulu ve 5 kişilik YÜRÜTME kurulu seçildi. Derneğin Genel Başkanı bir işçi hanım oldu. Erkeklerin çabuk kaytarıverdikleri bu işlerde kadına en geniş yerin verilmesi üzerindeki keniler böyle somutça değerlendirildi. Derneğin her örgütü, en uca köyün çobanından, en kalabalık şehrin ev kadınına dek, bütün yurttaşlara kucak açmıştır.

## ONS ÖZ

İkinci Dünya Harbinden bu yana Türkiye'yi yönetenler, ikili anlaşmalarıyla, konsensiyum idareleriyle, yabancı sermayeyi teşvik, petrol, maden gibi kapitülasyon hükümleri taşıyan yasalarıyla, iç ve dış emriyet kuvvetlerini uzmanlar yolu ile yabancı bir devletin kontrolü altına sokmalarıyla, ülkemizde yabancı bir devlete üs vermeleriyle, Kıbrısımızı terk etmeleriyle; millî egemenliğimizden, bağımsızlığımızdan, halk özgürlüğünden, toprak bütünlüğümüzden ülkemizin geo-politik rantını, kredisini arttırmak için tavizler vermişlerdir.

Bu tavizlerin çağdaş hukuk muvacehesinde bir değeri yoktur. Zira, çağdaş hukukta kişilerin ve ulusların vazgeçilmez, devredilmez hakları vardır. Kişilerin ve ulusların bu devredilmez, vazgeçilmez haklarından yaptıkları tavizlerle, onların ilzam edilmeleri varit değildir.

Ulusların vazgeçilmez, devredilmez haklarının başında Millî Egemenlik, Millî Bağımsızlık, Halk Özgürlüğü... ilh gelir.

Bu itibarla, Türkiye'yi yönetenlerin verdikleri tavizlerin tek taraflı olarak, Türkiye halkı tarafından iptal edilmesi, Birleşmiş Milletlerde, devletler hukuku açısından casus belli niteliği taşımaz. (1)

Türkiye halkı, asırlar boyunca Millî Egemenliğini, toprak bütünlüğünü, Millî Bağımsızlığını kiskançlıkla bugüne dek arada kısa zaman fasılaları hariç korumasını bilmıştır. Bu itibarla bugünkü durumu da mutlaka ve mutlaka tasfiye edecektir.

Bu husus, 1919 da Türkiye halkının gerek saldırgan dünya emperyalistlerine ve kapitalistlerine ve gerekse onların yurt içi ajanları olanlara, yani Osmanlı aristokrasisine ve kompradorlara karşı gösterdiği tepki ile sabittir.

Bu tepki hukukî ifadesini T.B.M.M. Halkçılık Beyannamesinde bulur.

Dün halkçılık beyannamesini yayınlıyanların ve onu uygulayanların çocukları, bugün de İkinci Halkçılık Beyannamesini düzenleyecekler ve onu mutlaka hayata uygulayacaklardır.

İkinci Halkçılık Beyannamesinin niteliğini saptayabilmemiz için her şeyden önce Birinci Halkçılık Beyannamesinin niteliğini bilmemiz gerekecektir.

İşte biz de bu açıdan Birinci Halkçılık Beyannamesini inceleyeceğiz.

(1) Casus belli-Harp vesilesi

## HALKÇILIK PROGRAMININ TARİHÇESİ

Halkçılık Beyannamesinin kökeninde Atatürk'ün halkçılık programı yatmaktadır.

Halkçılık programı 13 Eylül 1920 de Atatürk tarafından Teşkilât-ı Esasiye Kanunu Lâyihası adıyla ve gerekçesiz olarak B.M.M. ne sunulmuştur. Bu metni T.B.M.M. zabıt ceridesinden aynen alıyoruz.

### TEŞKİL

### TEŞKİLÂT-I ESASİYE KANUNU LÂYİHASI

Büyük Millet Meclisi Riyasetine,  
Heyeti Vekilenin siyasi, içtimai, idari, askerî nokta-i nazardan rını telhis ve teşkilât-ı idarîye hakkındaki mukadderatını ihtiva eden programı Büyük Millet Meclisine takdim ediyorum. İşbu esasata müsteniden tanzimi iktiza eden kanun lâyhalarının dahi derdest-i takdim olduğu mâruzdur.

Büyük Millet Meclisi Reisi  
Mustafa Kemal

### Maksat ve Meslek

1-Türkiye Büyük Millet Meclisi hududu millisi dahilinde temini hayat ve istiklâl ve tahlisi makam-ı hilâfet ve saltanat ahdiyle teşekkül eylemiştir.

2-Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, hayat ve istiklâlini kumarmağı yegâne maksadı ve gaye bilgisi halkı emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden tahlis ederek idare ve hakimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasil olacağı itikadındadır.

3-Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti:

a)Milletin hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve

b)Harici düşmanlarla tevhid-i mesai edip milleti iğfal ve ifsada çalışan dahili hainlerin tedibi için orduyu tarsin etmeği

c)Onu istiklâli millinin müttekasi bilmeği vecibe addeder.

4-Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti halkın maruz bulunduğu avamil-i sefaleti izale ile esbab ve veait-i saadet ve refahını temin etmeği unde-i esasîye ve binaenaleyh toprak, maarif, adliye, iktisad ve alelumum içtimai mesailde asrın icabına ve halkın hakiki ihtiyacına göre muktazi teceddüdat ve tesisatı vücude getirmeği bağlica vazife addeder. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti gaye ve maksatlarını temin için bilcümle mesai ve icraatında millet ve melekletin maruz bulunduğu fiili tecavüzat ve ifsadata karşı milletin vahdet ve tesanüdünü halele ve müdafaa ve mücadele kuvvet ve kudretini nakışeye uğratmaktan ehemmiyetle tevakki eder. Siyasi, içtimai undelerini milletin ruhundan almağa atf-ı ehemmiyet eden Büyük Millet Meclisi hükûmeti bu undelerin tatbikatında milletin temayülât ve ihtiyacatı hakikiyesini nazar-ı dikkatte bulundurur.

### Mevadd-ı Esasiye

5-Hilâfet ve saltanat makamının tahlisine muvaffakiyet hasıl olduktan sonra Padişah ve Halife-i müslimin kararın-i esasîye daire sinde mevki-i muhterem ve mübeccelini ahzeder.

6-Hakimiyet bilakayd ü şart milletindir.

6-Hakimiyet bilakayd ü şart milletindir. Usul-i idare halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müsteniddir.

7-İcra kudreti ve teşrî selâhiyeti milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.

8-Türkiye Halk Hükûmeti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Ve (Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti) unvanını taşır

9-Büyük Millet Meclisi, vilâyetler halkınca reyîâm ile mün-tehap azadan mürekkeptir.

10-Büyük Millet Meclisi azasının miktarı her elli bin nüfus-ta bir aza olmak itibariyle tertip olunur.

11-Büyük Millet Meclisinin intihabı iki senede bir kere icra olunur. İntihap olunan azalık müddeti iki seneden ibaret olup fakat tekrar intihap olunmak caizdir. Büyük Millet Meclisi azasının her biri kendini intihap eden vilâyetin ayrıca vekili olmayıp umum milletin vekilidir.

12-Büyük Millet Meclisi her sene teşrinisani (Kasım) iptida-sında bilâ davet içtima eder.

13-Büyük Millet Meclisi azası her mebde-i içtimadan itibaren dört ay sonra Büyük Millet Meclisine ait kâffe-i hukuk ve selâhiyeti haiz olmak ve gelecek devre-i içtimâfiyeye kadar hal-i içtimai muhafaza etmek üzere her vilâyetten asgarî birer aza bulunacak surette içlerinden sülüsünü rey-i hafî ile tefrik eder.

14-Bilumum kavanin vaz ve tadili, feshi ve muahadat ve sulh akti ve ilân-ı harp Büyük Millet Meclisinin cümle-i hukukundandır.

15-Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti inkisan eylediği devair-i kanunu mahsusu mucibince intihapgerdesi olan vekiller vası-tasıyla, reisinin tahtı riyasetinde olarak idare eder. Azay-ı müteba-kiye icra-i hususat için vekillere veçhe tayin ve ledelhace bunları tebdil eder.

16-Ordu münhasıran Büyük Millet Meclisinin ordusudur. Emr ü kumanda selâhiyeti Büyük Millet Meclisinin şahsiyet-i manevîyesinde olup emr ü kumandaya müteallik umur erkân-ı harbiye-i umumîye vekâ-leti tarafından tedvir olunur.

17-Büyük Millet Meclisi Reisi aynı zamanda icra vekilleri heyetinin de reisidir. Meclis reisi sıfatiyle meclis namına vaz-ı imzaya ve tasdik-i mukarrerata selâhiyettardır.

### İdare

18-Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadî münasebet nokta-i nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara münkesem olup kazalar da nahiyelerden tereküp eder.

### Vilâyet

19-Vilâyet umur-ı mahallîyede şahsiyet-i manevîye ve muhta-riyet-i tammi haizdir. Siyaset-i hariciye ve dahilîye, umur-ı askerîye, beynelmilel münasebat-ı iktisadîye ve hükûmetin tekâlif-i umu-mîyesi ile menafi-i birden ziyade vilâyata şamil hususat müstesna olmak üzere Büyük Millet Meclisince vazedilecek kavanin mucibince bilumum umuru maarif, sıhhiye, iktisadîye, ziraiye, nafia ve muaveneti içtimâiyenin tanzimi idaresi (Vilâyet meclislerinin) selâhiyeti da-hilindedir.

20-Vilâyet Meclisleri, beş bin nüfusta bir aza itibariyle ve reyîâm ile vilâyet halkınca mün-tehap azadan mürekkeptir. Vilâyet meclislerinin davair-i intihabiyesi Büyük Millet Meclisinin devre-i intihabiyesi kadardır. Müddet-i içtimâfiyeleri senede iki aydır.

21-Vilâyet Meclisi azası meyanından bir reis ile dört azalar teşekkül etmek üzere bir heyet-i idare intihap eder. Selâhiyet-i idare-i vilâyet daimî olan heyete aittir.

22-Vilâyette Büyük Millet Meclisinin vekili ve mümessili olmak üzere vali bulunur. Vali Büyük Millet Meclisi Hükûmeti tarafından tayin olup vazifesi hükûmetin umumi ve müşterek vazifesini icra etmektedir. İdare-i mahallîyeye karşı vaziyet ve vazifesi yalnız murakabeden ibarettir.

### Kaza

23-Kaza yalnız idarenin ve inzibatının cüzü olup şahsiyet-i maneviyeyi haiz değildir. İdaresi Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından mansup ve valinin tahtı emrinde bir kaymakama mevdudur.

### Nahiye

24-Nahiye hayatı hususiyesinde haizi muhtariyet bir şahsiyeti maneviyedir.

25-Nahiyenin bir meclisi, bir idare heyeti ve bir de müdürü vardır.

26-Nahiye meclisi nahiye halkınca reyîam ile müntehap azadan tereküp eder.

27-İdare heyeti veya nahiye müdürü nahiye meclisi tarafından intihap olunur.

28-Nahiye meclisi selâhiyet-i kazâfiye, iktisadîye ve malîyeyi haiz olup bunların dereceti kavanin mahsusa ile tayin olunur.

29-Nahiye bir veya birkaç köyden mürekkep olduğu gibi bir kasabada bir nahiyedir. Bir veya müteaddit köyün birleşmesinden hâsıl olan nahiyeye (DİVAN), bir kasabanın teşkil ettiği nahiyeye (BELDE) namı verilir.

### Müfettişi umumilik

30-Vilâyetler iktisadî ve içtimâî münasebetleri itibariyle birleşerek müfettişi umumilik mantıklarının vücuda getirirler.

31-Müfettişi umumilik mantıklarının umumî surette asayişini temini ve bilumum devair muamelatının teftişi ve müfettişi umumilik mantıkasındaki vilâyetlerin müşterek işlerindeki ahengin tanzimini vazifesi müfettişi umumilere mevdudur."

Gerekçesiz olarak T.B.M.M.ne sunulan bu lâyihanın gerekçesini Atatürk'ün 24 Nisan 1920 tarihli önergelerinden çıkarabiliriz.

Bu önergeyi de İsmail Arar'ın "Atatürk'ün Halkçılık Programı" (1963) kitabından aynen alıyoruz.

### "24.4.1920 günlü önerge

Bugünkü müşkül vaziyet içinde vatani tehlike-i inhilâl ve izmihlâlden kurtarmak için ittihaz-ı lâzım gelen tedabir bittabi heyet-i muhteremelerine aîd olacaktır. Ancak bu hususda da kendi tetkikat ve malûmatımıza istinat eden kanaatlerimizi Meclis-i Âlinize arz etmeği faideli addetmekteyiz. Gerek hukuk-ı esasiye kavaidine gerek tarihindeki emsal-i adideye ve gerek zamanımızda aynı şeriati elime içinde maruzu inhidam kalmış olan milletlerin teşkil ettiği ibret-i müessireye nazaran memleketi inkisam ve inhilâlden kurtarmak için derhal kuva-i umumiye-i milliyeyi esaslı teşkilât ile tevhit etmekten başka çare yoktur. Bunun şekli ne olmak lâzım gelir? İşte mesele buradadır.

Gayri meşru ve gayri mesul kuvvetlerin tahakkümüyle kuvayı devleti tevhide imkân bulunsa dahi bunun temadisi kabil olmadığını biliriz. Esasen Meclis-i Âlinizin mevcudiyeti de evvelerinde meşruiyet ve mesuliyet esaslarının milletçe vacib-ül müracaat görüldüğüne en büyük delildir. Binaenaleyh Meclis-i Âlinizde tekâsüf eden irade-i aliye-i milliyeye istinat etmek suretile meşruiyet ve kanuniyetini ve yine heyet-i muhteremenizde tecelli eyleyen vicdan-ı milletin muhakemesine merbut bulunmak cihetiyle de mesuliyetini takdir ve tesbit edebilecek kuvvetin irade-i umur etmesi zaruridir. Bu kuvvet-i tabiisi bir hükûmettir.

Hükûmet teşkilâtının şekli-i esasîsi gayr-i mesul bir Meclis-i Hükûmette tesbit edilen nokta-i tevazûne istinaden kuvve-i teşriye vazifesiyle mükellef bir heyet-i murakabe ile vazifede devan bu heyetin inzıam-ı itimadına mütevakkıf bir kuvve-i icraiyyeden ve bu kuvve-i icraiyyenin vezâif-i milliyeye göre taksim ve tensikinden ibarettir. Bu şekilde kuvve-i icraiye Reis-i Hükûmet tarafından mün-tehap ve kuvve-i teşriyyenin itimad ve muvafakatine müstenit bir kuvvettir ki, hilâfet ve saltanat makamının tahlisine muvaffakiyet hâsıl olduktan sonra Padişahımız ve Halife-i Müslimin Efendimiz her nevi cebir ve ikrahdan âzade ve tamamilen hür ve müstakil olarak kendini milletin ağısu sadakatında gördüğü gün Meclis-i Âlinizin tanzim edeceği esasat-ı kanuniye dairesinde vazî muhterem ve mübeccelini ahzeder.

Meclis-i Âliniz murakıp ve müdekkik mahiyetinde bir Meclis-i Mebusan değildir. Binaenaleyh yalnız teşri ve taknin ile vazifedar olarak mesul bir mevkiden mukadderatı milliyeyi nezaret altında bulunduracak değil, bilfiil onunla istigal edecektir. Nitekim fevkalâde ahval içinde bütün milletler bu prensipleri terk ederek ya kuvve-i teşriyyeyi tatil edip icra heyetlerine fazla selâhiyetler bahşederler veyahut bütün milletin âra-i umumiyesine müracaatla ittihazı mukarrerat eylerler. Biz ittifak-ı cümhura her kuvvetten ziyade selâhiyet bahşeden islâmiyet esasatını nazarı dikkata alarak Meclis-i Âlinizi kâffe-i umuru millete doğrudan doğruya vazîülyed tanımak taraftarıyız.

Bu umde-i esasîye kabul edildikten sonra daima Meclis-i Âlinizin heyet-i umumiyesi teferruat-ı umura kadar fiilen tetkik ve müzakere imkânını bulamayacağından heyet-i muhteremenizden tefrik ve tevkil edilecek azanın Hükûmet teşkilât-ı hâzırasına nazaran icab eden taksim-i mesâil esasına göre memur edilmesi ve her birinin ayrı ayrı ve müstereken Heyet-i Umumiye huzurunda mesul olması temin-i maksada kâfidir. Bu halde Meclis-i Âlinize riyaset edecek zatın Meclis-i Âlinizi temsil etmesi itibarıyla tevdi-i umur edilen aza-i muhteremenen mürekkep heyete de riyaset etmesi ve Meclis-i Âliniz namına vaz-ı imzaya ve tasdiki mukarrerata selâhiyetli olması ve icraya aid mesailde diğer aza-i muhtereme gibi heyet-i umumiye nezdinde tamamen mesul olması zarurîdir. Bu şekilde Heyet-i İcraiye Meclis-i Âlinin tasvibile tevkil edilecek ve heyet-i umumiye karşısı mesul olacak aza-i muhteremenen ibaret olacak ve hatta isimleri de (vekil) tesmiye edilecektir. Reis olacak zat vakia ağır bir mesuliyet altında bulunacaktır. Çünkü Heyet-i İcraiye ve vekiller ile heyet-i muhteremeniz arasında bütün mesuliyet hem Meclis-i Âlinizde hem Heyet-i Vekiledeki riyaset makamının ikisine birden sâridir.

Milletin intihab ettiği heyet-i teşriye ile muvazenetini, Hükûmet riyaset makamının teşkil ettiği nokta-i vahdette bulunur. Hükûmet teşkilâtının bu kuyud-ı esasîyesine göre içinde bulunduğu buhrana ve memleketimizin ahval-i hususîyesine nazaran bizim buhrana ve memleketimizin ahval-i hususîyesine nazaran bizim için kabil-i tatbik olup olmadığını düşünmek mecburiyetindeyiz.

Bizim bu zemindeki tedkikat neticesinde hasıl ettiğimiz kanaate göre idarenin bu şeklini mahzurdan salim görmekteyiz. Çünkü Devlet-i Osmaniye diğer her hangi bir devlet gibi hükûmdarının nüfuz-ı cismanîsi etrafında müteşekkil değildir. Makam-ı saltanat aynı zamanda makam-ı hilâfet olmak itibarıyla Padişahımız Cumhur-ı İslâmın da Reisi'dir. Mücahedatımızın birinci gayesi ise saltanat ve hilâfet makamlarının irade-i milliyenin buna müsaid olmadığını göstermek ve bu makam-ı mukaddeseyi esaret-i ecnebiyeden tahlis ederek ulüemrin selâhiyetini düşmanın tehdit ve ikrahından azade kılmaktır. Bu esesa göre Anadolu'da muvakkat kaydile dahi olsa bir hükûmet reisi tanımak veya bir padişah kaymakamı ihdas etmek hiç bir suretle kabil-i cevaz değildir.

Şu halde reissiz bir hükümet vücuda getirmek zarureti için-  
deyiz. Halbuki bir nokta-i vahdette tevazün etmeyen kuva-i devletin  
aheng-i mesaisini idameye dahi imkân yoktur. Diğer taraftan her hangi  
bir makama kuva-i devlet ve milleti tevhit ve tevzin selâhiyeti bah-  
şederek o makama gayri mesul tanımak mucibi felâkettir. Halifenin  
bile mesuliyetini esas olarak kabul etmiş olan islâmîyetin böyle  
suret-i tesviyelere müsaîd olmayacağı aşikârdır.

Bu müşkül ve yekdiğeri ile telifi imkânsız esasat içindeki  
durüdiraz tetkikat icra ederek nihayet islâmîyetin şeriat-ı esasîye-  
sine müracaatla Meclis-i Âlinize teksif edilmiş olan ve bütün cum-  
hur-ı islâmın da müzaheret ve muvafakatine mazhar bulunan irade-i  
milliyeyi bilfiil mukadderatı vatana vazîülyet tanımak unde-i esasî-  
yesini kabul ediyoruz. Aza-i muhteremenin, bu nokta-i nazar hülâsadan  
tamim olunarak, intibahına delâlet olunması ve selâhiyat-ı fevkalâde  
kaydile intihab edilmiş bulunmaları ve müntehiplerin de teksir ve  
tevzi olunması, esas itibariyle bu umdenin milletçe de tamamen kabul  
edilmiş olduğuna delildir.

Binaenaleyh Meclis-i Âliniz, haiz olduğu selâhiyet-i fevkalâ-  
deye binaen karşısına çıkacak bir kuvve-i icraiye-yi yalnız murakabe  
etmek ve mesail-i hayatîyet-i millet üzerinde böyle bir heyetle müca-  
deleye mecbur kalmak gibi vaziyet-i hazıranın mütehammil olmayacağı  
mahdüt bir vazifeyi ve selâmeti memleket ve hilâfet bizzat temin ve  
müdafaa vazife selâyetile teşekkül etmiştir. Ve artık Meclis-i Âlini-  
zin fevkinde bir kuvvet mevcut değildir.

İşte memleketimizin şimdiye kadar buhrandan felâketin kâh  
Avrupa'yı taklid etmek, kâh idare-i umum-i devleti, şahsî nokta-i na-  
zara göre tanzim ve tensika çalışmak, kâh kanun-ı esasîyi bile ihti-  
rasatı şahsiyyeye bazice eylemek gibi pek elim neticelerini gördüğü  
basiretsizlikten hâsıl olan intibah-ı umumîye tercüman olduğumuz  
itikadile şu müşkül ve buhranlı dev-i tarihinin mücahedatını bu yol-  
da tensik etmek tarafındayız. Bittabi hüküm, heyet-i muhteremelerinin-  
dir. Yalnız maruz olduğumuz inhilâl tehlikesine ve umur-ı devlet ve  
milletin uzun müddetten beri mercisiz kaldığına tekrar nazar-ı dik-  
kâti celbederek bilüzum nazariyat arasında devam edecek münakaşatın  
fena idarelerden daha ziyade suitesirat tevhit edeceğini arz etmeği  
de vazife-i hamiyet icabı görüyorum. Cenabıhak muvaffakiyet ihsan et-  
sin, Âmin."

Teşkilât-ı Esasiye Kanunu lâyihası ve 24 Nisan 1920 tarih-  
li önergesi bir arada mütalâa edilirse Türk millî kurtuluş hareketi  
şöyle belirmektedir:

- 1-jean Jacque Rousseau tipi kuvvetler birliğine dayanan,
- 2-Meclisin üstünlüğünü öngören,
- 3-Konvansiyon idaresini esas alan,
- 4-Osmanlı hanedanını deviren,
- 5-Sosyalist değil, kendine özgü bir sosyal devlet düzenini  
gerçekleştiren millî kurtuluş hareketidir.

B.M.M. Lâyihası incelemek üzere bir karma encümenin kurulma-  
sına karar vermiştir. Karma encümen aşağıdaki zevattan kurulmuştur:

2. Şubeden : Hamdi (Biga), Ragıp (Kütahya), Lütfü (Malatya)
3. Şubeden : Yunus Nadi (İzmir), Vehbi (Karasi), Süreyya (Sarıyer)
4. Şubeden : Fuat (Çorum), Feyyaz Âli (Yozgat), Basri (Karasi)
5. Şubeden : Mashar (Aydın), Mehmet Şükrü (Karahisar Sahip),  
İsmail Suphi (Burdur)

Birinci Şubenin karma encümenâ yollaması gereken temsilci-  
lerin kimler olduğu meclis zabıtlarından anlaşılamamaktadır.

Lâyihası inceleyen karma komisyon, lâyihası esas itibariyle  
uygun görmekte, fakat onun şu iki niteliğine katılmamaktadır:

1-Lâyihanın merkezî sosyal devlet niteliğini uygun bulmakta, ademi merkezîyetçi demokratik devlet düzenini savunmaktadır.

2-Lâyihanın "ferdî temsili ve genel oy" niteliğine katılmakta, onun yerine hem demokratik, hem de meslekî temsili ve sendikal devlet düzenini ikame etmek istemektedir.

Karma komisyonun bir biriyle bağdaşması imkânı olmayan demokratik devlet düzeniyle, sendikal devlet düzenini bir arada mütalâa etmesi ve onları birbirine özdeş sayması üzerinde tartışma açılması gereken bir husustur.

Karma komisyonun demokratik devlet düzeniyle (Parlâmenter rejim), Sendikal devlet düzenini (Meslekî temsili) bağdaştırabilmesinin nedeni, meslekî temsili niteliğini kavrayamamış olmasıdır.

Karma Komisyona göre meslekî temsili bir devlet düzeni (Sendikal, korporatif ya da kooperatif devlet düzeni) değil, demokratik devlet düzeninde bir seçim şekli (nisbî temsil, majoriter temsil illi) gibi bir şeydir.

Gerek hükûmet ve gerekse Encümen kendi görüşlerinde ısrar ettiklerinden bunlar arasında bir çatışma başgöstermiştir.

Karma Komisyon bu çatışmayı gidermeden lâyihanın B.M.M.ne sunulmasına uygun görmemiştir. Bundan ötürü lâyihâ uzun bir süre komisyonda beklemiştir.

Lâyihanın B.M.M.ne gelmesinin gecikmesi üzerine Memduh (Karahisar-i Şarkî), Mustafa Kemal (Ertuğrul), İsmail (Ertuğrul), Seyfi (Kütahya) B.M.M. ü. lâyihanın niçin geciktiği konusunda 14 Eylül 1920'de bir tahrir vermişlerdir.

Bu tahrir üzerine Karma Komisyon sözcüsü keyfiyetin, Karma Komisyonla hükûmetin görüşlerinde ayrılık bulunmasından ileri geldiğini söylemiştir.

Karma Komisyon hükûmet lâyihasını tadilli olarak 4 Ekim 1920'de B.M.M.ne sunmuştur.

Karma Komisyonun hükûmet lâyihasında yaptığı tadiller iki noktada toplanmaktadır:

1-Hükûmetin Teşkilât-ı Esasiye lâyihasına göre devletimiz zîn niteliği parti devleti yani sosyal devlettir. Bu da lâyihanın 1, 2, 3, 4, 5, 9 ve 15. maddelerinde kendini göstermektedir. Bu maddeler devlet niteliği değil, hükûmet niteliği karakterini taşırlar. Karma Komisyon, demokratik devlet düzeninden yana olduğu için, hükûmet niteliğindeki bu maddelerin Teşkilât-ı Esasiye'de yer almayacağı kanısındadır. Karma Komisyon bu maddeleri Teşkilât-ı Esasiye Kanunu metninden çıkarmış, bunları Birinci B.M.M.'nin bir beyannamesi biçimine sokmuştur.

2-Lâyihanın öngördüğü ferdî temsil sistemini meslekî temsil şekline dönüştürmüştür.

Şimdi Karma Komisyon'un hükûmet lâyihasında yaptığı değişiklikleri belirtelim:

### "HALKÇILIK BEYANNAMESİ"

Emperyalist devletlerin, Devlet ve Milletimizin hayatına açıkça kasdetmeleri neticesinde müdafa-i meşrua için toplanan Türkiye Millet Meclisi şimdiye kadar muhtelif vesilelerle sarahaten veya zımnî ilân ettiği maksat ve meslekini bir kere daha bütün cihana arz için şu beyannameyi neşretmeye lüzum görmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, millî hudutlar dahilinde (İslâm ekseriyetinin) hayat ve istiklâlini temin ve hilâfet ve saltanat makamına tahlis ahdiyle teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklâlini, yegâne ve mukaddes bildiği Türkiye halk'ını, emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hâkimiyetinin sahibi kılma gayesine vâsıl olacağı kanaatinde.

Büyük Millet Meclisi Millet'in hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve bu maksada muhalif hareket edenleri te'dip azmiyle müesses bir orduya sahiptir. Emir ve kumanda selâhiyeti Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti maneviyesinde.

Büyük Millet Meclisi Halk'ın ötedenberi maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni vesait ve teşkilât ile kaldırarak yerine refah ve saadet ikame etmeği başlıca hedefi addeder. Binaenaleyh toprak, maarif, adliye, maliye, iktisat ve evkaf işlerinde ve diğer mesailde içtimai uhuvvet ve teavünü hâkim kılarak halkın ihtiyacına göre teceddüdat ve tesisatı vücuda getirmeye çalışacaktır. Bunun için de siyasi ve içtimai umdelerini Millet'in ruhundan alacaktır ve tatbikatta Millet'in temayülât ve an'anâtını gözetmek fikrindedir.

Binaenaleyh Büyük Millet Meclisi memlekin idarî, iktisadî, içtimai umum ihtiyacına müteallik ahkâmın peyderpey tetkik ve kanun şeklinde tatbik mevkiine vazeylemeye başlamıştır. Veminallüttevfiq, 21 Ekim 1336"

B.M.M. Karma Komisyonu teklif lâyihasından "İslâm ekseriyeti" sözcüğünü çıkarmış ve metni aynen kabul etmiştir.

#### "MEVADD-I ESASİYE

Madde 1-Hükümet lâyihasının 6.maddesi

Madde 2-Hükümet lâyihasının 7.maddesi

Madde 3-Hükümet lâyihasının 8.maddesi

Madde 4-B.M.M. Vilâyetler Halk'ınca meslekler erbabi temsil edilmek üzere doğrudan doğruya müntehab azadan mürekkeptir.

Madde 5-Hükümet lâyihasının 11.maddesi

Madde 6-Hükümet lâyihasının 12.maddesi

Madde 7-Hükümet lâyihasının 13.maddesi

Madde 8-Hükümet lâyihasının 14.maddesi

Madde 9-B.M.M. Hükümetinin inkisam eylediği Devair-i Intihabgerdesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder. Mütebaki âzâ icra-i hususat için vekillere veche tayin ve ledelhâce bunları tebdil eyler.

Madde 10-B.M.M. Heyeti asliyesi tarafından intihab olunan reis, bir içtima senesi zarfında B.M.M. residir. Bu sıfatla meclis namına imza vaz'ına ve meclis mukarreratına tasdiğe selâhiyettardır. İcra vekilleri heyeti içlerinden birini kendilerine reis intihab eder.

#### IDARE

Madde 11-Hükümet lâyihasının 18.maddesi

#### VİLÂYET

Madde 12-Hükümet lâyihasının 19.maddesi

Madde 13-Vilâyet meclisleri meslekleri temsil edilmek üzere vilâyetler halkınca müntehab âzâdan mürekkeptir. Vilâyet meclislerinin içtima devresi iki senedir. İçtima müddeti senede iki aydır.

Madde 14-Hükümet lâyihasının 21.maddesi

Madde 15-Hükümet lâyihasının 22.maddesi

#### KAZA

Madde 16-Hükümet lâyihasının 23.maddesi

Madde 17-Hükümet lâyihasının 24.maddesi

Madde 18-Hükümet lâyihasının 25.maddesi

Madde 19-Hükümet lâyihasının 26.maddesi

Madde 20-Hükümet lâyihasının 27.maddesi

Madde 21-Hükümet lâyihasının 28.maddesi

Madde 22-Hükümet lâyihasının 29.maddesi

920  
920  
920

920

920

14

920

15

11  
12  
13  
14

II

1920

1336

11

11

11

11

Handwritten notes at the top left, including the number 11 and various illegible Persian script.

Handwritten notes on the left side, starting with "بر کس...".

Handwritten notes at the top right, including the number 4 and "920".

Handwritten notes in the middle right section, including the number 15 and "II".

Handwritten notes in the middle section, including the year 1920 and the number 1336.

Handwritten notes in the lower middle section, including the number 11 and "11".

Handwritten notes in the lower section, including the number 11 and "11".

Handwritten notes at the bottom, including the number 11 and "11".

15 24  
85 25  
925

İkinci Dünya Harbinden bu yana Türkiye'yi yönetenler, ikili anlaşmalarıyla, konsensiyum idareleriyle, yabancı sermayeyi teşvik, petrol, maden gibi kapitüller hükümleri taşıyan yasalarıyla, iç ve dış emriyet kuvvetlerini uzmanlar yolu ile yabancı bir devletin kontrolü altına sokmalarıyla, ülkemizde yabancı bir devlete üs vermeleriyle, Kıbrıs-ımazi terk etmeleriyle; millî egemenliğimizden, bağımsızlığımızdan, halk özgürlüğünden, toprak bütünlüğümüzden ülkemizin jeo-politik rantını, kredisini arttırmak için tavizler vermişlerdir.

Bu tavizlerin çağdaş hukuk muvacehesinde bir değeri yoktur. Zira, çağdaş hukukta kişilerin ve ulusların vazgeçilmez, devredilmez hakları vardır. Kişilerin ve ulusların bu devredilmez, vazgeçilmez haklarından yaptıkları tavizlerle, onların ilzam edilmeleri, varit değildir. Bir mason kendisini yahut çocuğunu kâle sarak salmaz. Bir millet de ay coğrafyası dışında tale

Ulusların vazgeçilmez, devredilmez haklarının başında Millî Egemenlik, Millî Bağımsızlık, Halk Özgürlüğü... ilh gelir.

Bu itibarla, Türkiye'yi yönetenlerin verdikleri tavizlerin tek tarafı olarak, Türkiye halkı tarafından iptal edilmesi, Birleşmiş Milletlerde, devletler hukuku açısından casus belli niteliği taşımaz. (1) Türkiye halkı, asırlar boyunca Millî Egemenliğini, toprak bütünlüğünü, Millî Bağımsızlığını kiskançlıkla bugüne dek arada kısa zaman fasılaları hariç korumasını bilmıştır. Bu itibarla bugünkü durumu da mutlaka ve mutlaka tasfiye edecektir.

Bu husus, 1919 da Türkiye halkının gerek saldırgan dünya emperyalistlerine ve kapitalistlerine ve gerekse onların yurt içi ajanları olanlara, yani Osmanlı aristokrasisine ve kompradorlara karşı gösterdiği tepki ile sabittir.

Bu tepki hukukî iradesini T.B.M.M. Halkçılık Beyannamesinde bulur.

Dün halkçılık beyannamesini yayınlıyanların ve onu uygulayanların çocukları, bugün de İkinci Halkçılık Beyannamesini düzenleyecekler ve onu mutlaka hayata uygulayacaklardır.

İkinci Halkçılık Beyannamesinin niteliğini saptayabilmemiz için her şeyden önce Birinci Halkçılık Beyannamesinin niteliğini bilmemiz gerekecektir.

İşte biz de bu açıdan Birinci Halkçılık Beyannamesini inceleyeceğiz.

(1) Casus belli-Harri

## HALKÇILIK PROGRAMININ TARİHÇESİ

Halkçılık Beyannamesinin kökeninde Atatürk'ün halkçılık programı yatmaktadır.

Halkçılık programı (13 Eylül 1920) de Atatürk tarafından Teşkilât-ı Esasiye Kanunu Lâyihası adıyla ve gerekçesiz olarak B.M.M. ne sunulmuştur. Bu metni T.B.M.M. zabıt ceridesinden aynen alıyoruz.

### TEŞKİLÂT

### TEŞKİLÂT-I ESASİYE KANUNU LÂYİHASI

Büyük Millet Meclisi Riyasetine,

Heyeti Vekilenin siyasi, içtimai, idari, askerî nokta-i nazarda-  
rını telhis ve teşkilât-ı idarîye hakkındaki mukadderatını ihtiva eden  
programı Büyük Millet Meclisine takdim ediyorum. İşbu esasata müstenid-  
den tanzimi âkizâ eden kanun lâyiha larının dahi derdest-i takdim ol-  
duğu mâruzdur.

Büyük Millet Meclisi Reisi

Mustafa Kemal

### Maksat ve Meslek

### İkinci Milli Kurtuluş Bildirisi

1- Türkiye Büyük Millet Meclisi hududu millisi dahilinde temi-  
ni hayat ve istiklâl ve tahlisi makam-ı hilâfet ve saltanat ahidile  
teşekkül eylemiştir. İkin M.K. Davranış

2- Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, hayat ve istiklâlini  
kurtarmağa yegâne maksadı ve gaye bilgisi halkı, emperyalizm ve kapite-  
lizm tahakküm ve zulmünden tahlis ederek idare ve hakimiyetinin  
sahibi kalmakla gayesine vasıl olacağı itikadındadır.

3- Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti:

a) Milleti hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist  
ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve

b) Harici düşmanlarla tevhid-i mesai edip milleti ifsal ve  
ifsada çalışan dahili hainlerin tedibi için orduyu tersin etmeği

c) Onu istiklâli millinin müttekası bilmeği vecibe addeder.

4- Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti halkın maruz bulun-  
duğu avâmî-i sefaletî izale ile esbab ve veait-i saadet ve refahın  
temin etmeği (ünde-i esasiye) ve binaenaleyh toprak, maârif, adliye, iktisad  
ve ailelunun içtimai mesailde asrın icabına ve halkın hakiki ihtiyacına  
göre mütezi teceddüdat ve tesisatı vücade getirmeği bağliçe  
vazife addeder. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti gaye ve  
maksatlarını temin için bilcümle mesai ve icraatında millet ve mem-  
leketin maruz bulunduğu fiili tecavüzat ve ifsadâta karşı milletin  
vâdî ve teğânidünü halele ve müdafaa ve mücadele kuvvet ve kudr-  
tini hakikîyece akzâtmaktan ehemmiyetle tevakkî eder. Siyasi, içtimai umde-  
lerini milletin ruhundan almağa atf-ı ehemmiyet eden Büyük Millet  
Meclisi hükûmeti bu umdelerin tatbikatında milletin temayül at ve il-  
catı hakikîyesini nazar-ı dikkatte bulundurur.

### Mevadd-ı Esasiye

5- Hilâfet ve saltanat makamının tahlisine muvaffakiyet hasıl  
olduktan sonra Padigah ve Halife-i müslimin kavanin-i esasiye dâire  
sinde mevki-i mühterem ve mübeccelini ahzeder.

6- Hakimiyet bilakayd ü şart milletindir.

6- Hakimiyet bilakayd ü şart milletindir. Usul-i idare halkın  
mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müsteniddir.

6- Hakimiyet bilakayd ü şart milletindir. Usul-i idare halkın  
mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müsteniddir.

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

7-İcra kudreti ve teşrî selâhiyeti milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

8-Türkiye Halk Hükümeti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Ve (Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti) unvanını taşır

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

9-Büyük Millet Meclisi, vilâyetler halkınca reyîâm ile müntehap azadan mürekkeptir.

10-Büyük Millet Meclisi azasının miktarı her elli bin nüfusta bir aza olmak itibariyle tertip olunur.

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

11-Büyük Millet Meclisinin intihabı iki senede bir kere icra olunur. İntihap olunan azanın azalık müddeti iki seneden ibaret olup fakat tekrar intihap olunmak caizdir. Büyük Millet Meclisi azasının her biri kendini intihap eden vilâyetin ayrıca vekili olmayıp umum milletin vekilidir.

12-Büyük Millet Meclisi her sene teşrinisani (Kasım) iptidasında bilâ davet içtima eder.

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

13-Büyük Millet Meclisi azası her mebde-i içtimadan itibaren dört ay sonra Büyük Millet Meclisine ait kâffe-i hukuk ve selâhiyeti haiz olmak ve gelecek devre-i içtimaiyeye kadar hal-i içtimai müreffaza etmek üzere her vilâyetten asgarî birer aza bulunacak surette işlerinden sülüsünü rey-i hafi ile tefrik eder.

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

14-Bilumum kavanin vaz ve tadili, feshi ve muahedat ve sulh akti ve ilân-ı harp Büyük Millet Meclisinin cümle-i hukukundandır.

15-Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti inkisan eylediği devair-i kanunu mahsusu mucibince intihapgerdesi olan vekiller vasıtasıyla, reisinin tahtı riyasetinde olarak idare eder. Azay-ı mütebakiye icra-i hususat için vekillere veçhe tayin ve ledelhace bunları tebdil eder.

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

16-Ordu münhasıran Büyük Millet Meclisinin ordusudur. Emr ü kumanda selâhiyeti Büyük Millet Meclisinin şahsiyet-i maneviyesinde olup emr ü kumandaya müteallik umur erkân-ı harbiye-i umumîye vekâleti tarafından tedvir olunur.

17-Büyük Millet Meclisi Reisi aynı zamanda icra vekilleri heyetinin de reisi dir. Meclis reisi sıfatıyla meclis namına vaz-ı imzaya ve tasdik-i mukarrerata selâhiyettardır.

### İdare

18-Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadî münasebet nokta-i nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara münkesem olup kazalar ün nahiyelerden tereküp eder.

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

### Vilâyet

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

19-Vilâyet umur-ı mahalliyede şahsiyet-i maneviye ve muhtariyet-i tammyi haizdir. Siyaset-i hariciye ve dahilîye, umur-ı askerîye, beynelmilel münasebat-ı iktisadîye ve hükümetin tekâlif-i umumîyesi ile menafi-i birden ziyade vilâyata şamil hususat müstesna olmak üzere Büyük Millet Meclisince vazedilecek kavanin mucibince bilumum umuru (maarif, sıhhiye, iktisadîye, ziraiye, hafia ve muaveneti içtimaiyenin tanzimi idaresi (Vilâyet meclislerinin) selâhiyeti dahilindedir.

20-Vilâyet Meclisleri, beş bin nüfusta bir aza itibariyle ve reyîâm ile vilâyet halkınca müntehap azadan mürekkeptir. Vilâyet meclislerinin davair-i intihabiyesi Büyük Millet Meclisinin devre-i intihabiyesi kadardır. Müddet-i içtimaiyeleri senede iki aydır.

21-Vilâyet Meclisi azası meyanından bir reis ile dört azadan teşekkül etmek üzere bir heyet-i idare intihap eder. Selâhiyet-i idariye daimî olan heyete aittir.

تاریخ: ۱۳۰۳  
مجلس شورای ملی  
کتابخانه مجلس شورای ملی

22-Vilâyette Büyük Millet Meclisinin vekili ve mümessili olmak üzere vali bulunur. Vali Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından tayin olup vazifesi hükümetin umumi ve müşterek vazifesini yerine getirmektedir. İdare-i mahalliyeye karşı vaziyet ve vazifesi yalnız murakabeden ibarettir.

Kaza

23-Kaza yalnız idarenin ve inzibatının cüzü olup şahsiyet-i maneviyeyi haiz değildir. İdaresi Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından mansup ve valinin tahtı emrinde bir kaymakama mevdudur.

Nahiye

24-Nahiye hayati hususiyesinde haizi muhtariyet bir şahsiyeti maneviyedir.

25-Nahiyenin bir meclisi, bir idare heyeti ve bir de müdürü vardır.

26-Nahiye meclisi nahiye halkınca reyîam ile müntehap azadan tereküp eder.

27-İdare heyeti veya nahiye müdürü nahiye meclisi tarafından intihap olunur.

28-Nahiye meclisi selâhiyet-i kazaiye, iktisadiye ve maliyeyi haiz olup bunların derecati kavanin mahsusa ile tayin olunur.

29-Nahiye bir veya birkaç köyden mürekkep olduğu gibi bir kasabada bir nahiyedir. Bir veya müteaddit köyüm birleşmesinden hâsıl olan nahiyeye (DIVAN), bir kasabanın teşkil ettiği nahiyeye (BELDE) namı verilir.

Müfettişi umumilik

30-Vilâyetler iktisadî ve içtimâî münasebetleri itibariyle birleşerek müfettişi umumilik mantıklarına vücuda getirirler.

31-Müfettişi umumilik mantıklarının umumî surette asayişini temini ve bilumum devair muamelatinin teftişi ve müfettişi umumilik mantıkasındaki vilâyetlerin müşterek işlerindeki ahengin tanzimi vazifesi müfettişi umumilere mevdudur."

Gerekçesiz olarak T.B.M.M.ne sunulan bu lâyihanın gerekçesini Atatürk'ün 24 Nisan 1920 tarihli önergesinden çıkarabiliriz.

Bu önergeyi de İsmail Arar'ın "Atatürk'ün Halkçılık Programı"(1963) kitabından aynen alıyoruz.

"24.4.1920 günlü önerge

Bugünkü müşkül vaziyet içinde vatani tehlike-i inhilâl ve izmihlâlden kurtarmak için ittihaz-ı lâzım gelen tedabir bittabi heyet-i muhteremelerine aîd olacaktır. Ancak bu hususda da kendi tetkikat ve malûmatımıza istinat eden kanaatlerimizi Meclis-i Âlinize arz etmeği fâideli addetmekteyiz. Gerek hukuk-ı esasiye kavaidine gerek tarihindeki emsal-i adideye ve gerek zamanımızda aynı şerîati elime içinde maruz inhidam kalmış olan milletlerin teşkil ettiği ibret-i müessireye nazaran memleketi inkisam ve inhilâlden kurtarmak için derhal kuva-i umumiye-i milliyeyi esaslı teşkilât ile tevhit etmekten başka çare yoktur. Bunun şekli ne olmak lâzım gelir? İşte mesele buradadır.

Gayri mesru ve gayri mesul kuvvetlerin tahakkümüyle kuvayı devleti tevhide imkân bulunsa dahi bunun temadisi kabil olmadığını biliriz. Esasen Meclis-i Âlinizin mevcudiyeti de evveleminde meşruiyet ve mesuliyet esaslarının milletçe vacib-ül müracaat görüldüğüne en büyük delildir. Binaenaleyh Meclis-i Âlinizde tekâsûf eden irade-i aliye-i milliyeye istinat etmek suretile meşruiyet ve kanuniyetini ve yine heyet-i muhteremenizde tecelli eyleyen vicdan-ı milletin muhakemesine merbut bulunmak cihetiyle de mesuliyetini takdir ve tesbit edebilecek bir kuvvetin ifade-i umur etmesi zaruridir. Bu kuvvetin şekli-i tabiisi bir hükûmettir.

Handwritten signatures and stamps at the bottom of the page, including a large signature and several official stamps.

Hükümet teşkilâtının şekli-i esasîsi zayr-i mesul bir Meclis-i Hükümette tesbit edilen nokta-i tevaşine istinaden kuvve-i teşriyye vazifesiyle mükellef bir heyet-i murakabe ile vazifede devanı bu heyetin inzıam-ı itimadına mütevakıf bir kuvve-i icraiyyeden ve bu kuvve-i icraiyyenin vezâif-i milliyeye göre taksim ve tensikinden ibarettir. Bu şekilde kuvve-i icraiye Meclis-i Hükümet tarafından mün-tehap ve kuvve-i teşriyyenin itimad ve muvafakatine müstenit bir kuvvettir ki, hilâfet ve saltanat makamının tahlisine müstafakiyet hâsil olduktan sonra Padışahımız ve Halife-i Müslimîn Efendimiz her nevi cebir ve ikrahdan âzade ve tamamiye hücr ve mustakil olarak kon-dini milletin ağışu sadakatında gördüğü gün Meclis-i Âlinizin tanzim edeceği esasat-ı kanuniye dairesinde vaza muhterem ve mübeccelini ahzeder.

Meclis-i Âliniz murakıp ve müdekkik mahiyetinde bir Mec-lis-i Mebusan değildir. Binaenaleyh yalnız teşri ve taknin ile vazifedar olarak mesul bir mevkiden mukadderatı milliyeyi nezaret altın-da bulunduracak değil, bilfiil onunla istigal edecektir. Nitekim fev-kalâde ahval içinde bütün milletler bu prensipleri terk ederek ya kuvve-i teşriyyeyi tatil edip icra heyetlerine fazla selâhiyetler bahşederler veyahut bütün milletin âra-i umumiyesine müracaatla itti-hazı mukarrerat eylerler. Biz ittifak-ı cümhura her kuvvetten ziyade selâhiyet bahşeden islâmiyet esasatını nazarı dikkata alarak Meclis-i Âlinizi (kâffe-i umuru millete doğrudan doğruya vâzîliyyed) tanımak taraftarıyız.

Bu umde-i esasîye kabul edildikten sonra daima Meclis-i Âlinizin heyet-i umumiyesi teferruat-ı umura kadar fiilen tetkik ve müzakere imkânını bulamayacağından heyet-i muhteremenizden tefrik ve tevkil edilecek azanın Hükümet teşkilâtına kâfi nazara nazaran icab eden taksim-i mesalî esasına göre memur edilmesi ve her birinin ayrı ayrı ve müstereken Heyet-i Umumiye huzurunda mesul olması te-min-i maksada kâfidir. Bu halde Meclis-i Âlinize riyaset edecek zatın Meclis-i Âlinizi temsil etmesi itibariyle tevdi-i umur edilen aza-i muhteremenen mürekkep heyete de riyaset etmesi ve Meclis-i Âliniz namına vaz-ı inzaya ve tasdiki mukarrerata selâhiyetler olması ve icraya aid mesalide diğer aza-i muhtereme gıba heyet-i umumiye nez-dinde tamamen mesul olması zarurîdir. Bu şekilde Heyet-i İcraiye Meclis-i Âlinin tasvibile tevkil edilecek ve heyet-i umumiyeye kar-şı mesul olacak aza-i muhteremenen ibaret olacak ve hatta isimleri de (vekil) tesmiye edilecektir. Reis olacak zat vakia ağır bir mesu-liyet altında bulunacaktır. Çünkü Heyet-i İcraiye ve vekiller ile heyet-i muhteremeniz arasında bütün mesuliyet hem Meclis-i Âlinizde hem Heyet-i Vekiledeki riyaset makamının ikisine birden sâridir.

Milletin intihab ettiği heyet-i teşriyye ile muvazenetini, Hükümet riyaset makamının teşkil ettiği nokta-i vahdette bulunur. Hükümet teşkilâtının bu kuyud-ı esasîyesine göre içinde bulunduğu muhrana ve memleketimizin ahval-i hususîyesine nazaran bizim için muhrana ve memleketimizin ahval-i hususîyesine nazaran bizim için kabil-i tatbik olup olmadığını düşünmek mecburiyetindeyiz.

Bizim bu zemindeki tedkikat neticesinde hasıl ettiğimiz kanaate göre idarenin bu şeklini mahzurıan salim görmekteyiz. Çünkü Devlet-i Osmaniye diğer her hangi bir devlet gibi hükümdarının nü-fuz-ı cismanîsi etrafında müteşekkil değildir. Saltanat aynı zamanda makam-ı hilâfet olmak itibariyle Padışahımız Cuhur-ı Is-lâmın da reisidir. Mücahedatımızın birinci gayesi ise saltanat ve hilâfet makamlarının irade-i milliyenin buna müsaîd olmadığını gös-termek ve bu makamat-ı mukaddeseyi esareti-ı ecnebiyeden kurtulmuş rek ulüemrin selâhiyetini düşmanın tehdit ve ikrahından azade kılmaktır. Bu esesa göre Anadolu'da muvakkat kayıtle dahi olsa bir hükümet reisi tanımak veya bir padişah tayınmak muhtemel değil bir suretle kabil-i cevaz değildir.

1. ...  
2. ...  
3. ...  
4. ...  
5. ...

bu halde reissiz bir hükümet vücuda getirmek zarureti için deyiz. Halbuki bir nokta-i vahdette tevazün etmeyen kuva-i devletin aheng-i mesaisini idameye dahi imkân yoktur. Diğer taraftan her han bir makama kuva-i devlet ve milleti tevhit ve tevzin selâhiyeti belâşeredek o makamı gayri mesul tanımak mucibi felâkettir. Halifenin bile mesuliyetini esas olarak kabul etmiş olan islâmiyetin böyle suret-i tevviyelere müsaîd olmayacağı aşikârdır.

Bu müşkül ve yekdiğeri ile telifi imkânsız esasat içindeki durudiraz tetkikat icra ederek nihayet islâmiyetin şeriat-ı esasî sine müracaatla Meclis-i Âlinize teksif edilmiş olan ve bütün cumhur-ı islâmın da müzaheret ve muvafakatine mazhar bulunan (irade-i milliyeyi) bilfiil mukadderatı vatana vazîülyet tanımak umde-i esasî yesini kabul ediyoruz. Aza-i muhteremenin, bu nokta-i nazar hülâsadan tamim olunarak, intibahına delâlet olunması ve selâhiyat-ı fevkalâ kaydile intihab edilmiş bulunmaları ve müntehiplerin de teksir ve tevzi olunması, esas itibariyle bu üdenin milletçe de tamamen kabul edilmiş olduğuna delildir.

Binaenaleyh Meclis-i Âliniz, haiz olduğu selâhiyet-i fevkalâdeye binaen karşısına çıkacak bir kuvve-i icraiye-yi yalnız murakabe etmek ve meseil-i hayatîyet-i millet üzerinde böyle bir heyetle müdeleye mecbur kalmak gibi vazîyet-i haziranın mütehammil olmayacağı mahdut bir vazîfeyi ve selâneti memleket ve hilâfet bizzat temin ve müdafaa vazîfe selâyetile teşekkül etmiştir. Ve artık Meclis-i Âlinizin fevkinde bir kuvvet mevcut değildir.

İste memleketimizin şimdiye kadar buhrandan felâketin kâh Avrupa'yı taklid etmek, kâh idare-i umum-i devleti, şahsî nokta-i nazara göre tanzim ve tensika çalışmak, kâh kanun-ı esasîyi bile ihtirasatı şahsiyyeye bazice eylemek gibi pek elim neticelerini gördüğü basiretsizlikten hâsıl olan intibah-ı umumiye tercüman olduğumuz itikadile şu müşkül ve buhranlı dev-i tarihinin mücahedatını bu yolda tensik etmek tarafındayız. Bittabi hüküm, heyet-i muhteremelerinin dir. Yalnız maruz olduğumuz inhilâl tehlikesine ve umur-ı devlet ve milletin uzun müddetten beri mercisiz kaldığına tekrar nazar-ı dikâti celbederek bilüzum nazariyat arasında devam edecek münakaşatın fena idarelerden daha ziyade suitesirat tevhit edeceğini arz etmeği de vazîfe-i hamiyet icabı görüyorum. Cenabıhak muvaffakiyet ihsan sin, âmin."

Teskilât-ı Esasiye Kanunu lâyihası ve 24 Nisan 1920 tarihli önergesi bir arada mütalâa edilirse Türk millî kurtuluş hareketi şöyle belirmektedir:

- 1- Jean Jacques Rousseau tipi kuvvetler birliğine dayanan,
  - 2- Meclisin üstünlüğünü öngören,
  - 3- Konvansiyon idaresini esas alan,
  - 4- Osmanlı hanedanını deviren,
  - 5- (Sosyalist değil), kendine özgü bir sosyal devlet düzenini gerçekleştiren millî kurtuluş hareketidir.
- B. M. M. Lâyihası incelemek üzere bir karma encümenin kurulmasına karar vermiştir. Karma encümen aşağıdaki zevattan kurulmuştur:
2. Şubeden : Hamdi (Biga), Ragıp (Kütahya), Lütfü (Malatya)
  3. Şubeden : Yunus Nadi (İzmir), Vehbi (Karasi), Süreyya (Saruhan)
  4. Şubeden : Fuat (Çorum), Feyyaz Âli (yozgat), Basri (Karasi)
  5. Şubeden : Mashar (Aydın), Mehmet Şükri (Karahisar Sahip), İsmail Suphi (Burdur)

Birinci Şubenin karma encümenâ yollaması gereken temsilcilerin kimler olduğu meclis zabıtlarından anlaşılammaktadır. Lâyihası inceleyen karma komisyon, lâyihası esas itibariyle uygun görmekte, fakat onun şu iki niteliğine katılmamaktadır:

فکریت کی طرف سے  
انجمنہ

قاریہ ایجنسہ  
1- مرکزی کنگڈوم  
عدہ برائے تنظیمی امور

2- "تروری قتل"  
"فکریت قتل"  
"مردانہ قتل"  
"مردانہ قتل"  
"مردانہ قتل"

1-Lâyihanın merkezî sosyal devlet niteliğini uygun bulmamakta, ademi merkezîyetçi demokratik devlet düzenini savunmaktadır.

2-Lâyihanın "ferdî temsili ve genel oy" niteliğine katılmakta, onun yerine hem demokratik, hem de meslekî temsili ve sendikâl devlet düzenini ikame etmek istemektedir.

Karma komisyonun bir biriyle bağdaşması imkânı olmayan demokratik devlet düzeniyle, sendikâl devlet düzenini bir arada mütalâa etmesi ve onları birbirine özdeş sayması, üzerinde tartışma açılması gereken bir husustur.

Karma komisyonun demokratik devlet düzeniyle (Parlâmenter rejim), Sendikâl devlet düzenini (Meslekî temsili) bağdaştırabilmesinin nedeni, meslekî temsili niteliğini kavrayamamış olmasıdır.

Karma Komisyona göre meslekî temsili bir devlet düzeni (Sendikâl), korporatif ya da kooperatif devlet düzeni) değil, demokratik devlet düzeninde bir seçim şekli (nisbî temsil, majoriter temsil ilh) gibi bir şeydir.

Gerek hükümet ve gerekse (Encümen kendi görüşlerinde ısrar ettiklerinden bunlar arasında bir çatışma başgöstermiştir.

Karma Komisyon bu çatışmayı gidermeden lâyihanın B.M.M.ne sunulmasını uygun görmemiştir. Bundan ötürü lâyiha uzun bir süre komisyonda beklemiştir.

Lâyihanın B.M.M.ne gelmesinin gecikmesi üzerine Memduh (Narahisar-i Şarkî), Mustafa Kemal (Ertuğrul), Halil (Ertuğrul), Seyfi (Kittahya) B.M.M.ne lâyihanın niçin geciktiği konusunda (14 Eylül 1920) de bir takrir vermişlerdir.

Bu takrir üzerine Karma Komisyon sözcüsü keyfiyetin, Karma Komisyonla hükümetin görüşlerinde ayrılık bulunmasından ileri geldiğini söylemiştir.

Karma Komisyon hükümet lâyihasını tadilli olarak 4 Ekim 1920 de B.M.M.ne sunmuştur.

Karma Komisyonun hükümet lâyihasında yaptığı tadiller iki noktada toplanmaktadır:

1-Hükümet'in Teşkilât-ı Esasiye lâyihasına göre devletinin zîni niteliği, parti devleti yani sosyal devlettir. Bu da lâyihanın 1, 2, 3, 4, 5, 9 ve 15. maddelerinde kendini göstermektedir. Bu maddeler devlet niteliği değil, hükümet niteliği karakterini taşırlar. Karma Komisyon, demokratik devlet düzeninden yana olduğu için, hükümet niteliğindeki bu maddelerin Teşkilât-ı Esasiye 'de yer almayacağı kanısındadır. Karma Komisyon bu maddeleri Teşkilât-ı Esasiye Kanunu metninden çıkarmış, bunları Birinci B.M.M.nin bir beyannamesi biçimine sokmuştur.

2-Lâyihanın öngördüğü ferdî temsil sistemini meslekî temsil şekline dönüştürmüştür.

Şimdi Karma Komisyon'nun hükümet lâyihasında yaptığı değişiklikleri belirtelim:

### "HALKÇILIK BEYANNAMESİ

Emperyalist devletlerin, Devlet ve Milletimizin hayatına açıkça kasdetmeleri neticesinde müdafa-i mesrua için toplanan Türkiye Millet Meclisi şimdiye kadar muhtelif vesilelerle sarahaten veya zımnen ilân ettiği maksat ve meslekini bir kere daha bütün cihana arz için şu beyannamesi neşretmeye lüzum görmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, millî hudutlar dahilinde (İslâm ekseriyetinin) hayat ve istiklâlini temin ve hilâfet ve saltanat makamını tahlis ahdiyle teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklâlini, yegâne ve mukaddes bildiği Türkiye halk'ını, emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hâkimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vâsıl olacağı kanaatinde.

Büyük Millet Meclisi Millet'in hayat ve istiklâline sulfaşt eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve bu maksada muhalif hareket edenleri te'dip azmiyle müesses bir orduya sahiptir. Emir ve kumanda selâhiyeti Büyük Millet Meclisi'nin şahsiyeti maneviyesinde.

Büyük Millet Meclisi Halk'ın ötedenberi maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni vesait ve teşkilât ile kaldırarak yerine refah ve saadet ikame etmeği başlıca hedefi addeder. Binaenaleyh toprak, maarif, adliye, maliye, iktisat ve evkaf işlerinde ve diğer meselede içtimai uhuvvet ve teayünü hâkim kılarak halkın ihtiyacına göre teceddüdat ve tesisatı vücuda getirmeye çalışacaktır. Bunun için de siyasi ve içtimai umdelerini Millet'in ruhundan alacaktır ve tabii ki bu işte Millet'in temayülât ve an'anâtını gözetmek fikrindedir.

Binaenaleyh Büyük Millet Meclisi memlekin idari, iktisadi, içtimai umum ihtiyacına müteallik ahkâmın peyderpey tetkik ve kanun şeklinde tatbik mevkiine vazeylemeye başlamıştır. Veminallühtevfik, 21 Ekim 1336"

B.M.M. Karma Komisyonu teklif lâyihasından "İslâm ekseriyeti" sözcüğünü çıkarmış ve metni aynen kabul etmiştir.

#### "MEVADD-I ESASIYE

- Madde 1-Hükümet lâyihasının 6.maddesi  
Madde 2-Hükümet lâyihasının 7.maddesi  
Madde 3-Hükümet lâyihasının 8.maddesi  
Madde 4-B.M.M. Vilâyetler Halk'ınca meslekler erbabi temsil edilmek üzere doğrudan doğruya müntehab azadan mürekkeptir.  
Madde 5-Hükümet lâyihasının 11.maddesi  
Madde 6-Hükümet lâyihasının 12.maddesi  
Madde 7-Hükümet lâyihasının 13.maddesi  
Madde 8-Hükümet lâyihasının 14.maddesi  
Madde 9-B.M.M. Hükümetinin inkisam eylediği Devair-i Intihabgedesi olan vekiller vasıtasıyla idare eder. Mütebaki âzâ icra hususat için vekillere veche tayin ve ledelhâce bunları tebdil eder.  
Madde 10-B.M.M. Heyeti asliyesi tarafından intihab olunan reis, (bir ictima senesi) zarfında B.M.M. reisidir. Bu sıfatla meclis namına imza vaz'ına ve meclis mukarreratına tasdike selâhiyettardır. İcra vekilleri heyeti içlerinden birini kendilerine (reis intihab eder.

#### IDARE

- Madde 11-Hükümet lâyihasının 18.maddesi  
VİLÂYET  
Madde 12-Hükümet lâyihasının 19.maddesi  
Madde 13-Vilâyet meclisleri meslekleri temsil edilmek üzere vilâyetler halkınca müntehab âzâdan mürekkeptir. Vilâyet meclislerinin içtima devresi iki senedir. İçtima müddeti senede iki aydır.

- Madde 14-Hükümet lâyihasının 21.maddesi  
Madde 15-Hükümet lâyihasının 22.maddesi

#### KAZA

- Madde 16-Hükümet lâyihasının 23.maddesi  
Madde 17-Hükümet lâyihasının 24.maddesi  
Madde 18-Hükümet lâyihasının 25.maddesi  
Madde 19-Hükümet lâyihasının 26.maddesi  
Madde 20-Hükümet lâyihasının 27.maddesi  
Madde 21-Hükümet lâyihasının 28.maddesi  
Madde 22-Hükümet lâyihasının 29.maddesi



yapmak için yine çalışmaya mecburdur. Kim inkâr edebilir ki, bizim kaatilimiz olmaya ahdetmiş olan Avrupa devletleri bugün deselerdi ki: "Bütün muahedatı kaldırdık, size yine tekmil eski hudutlarınızı, eski imparatorluğunuzu, Rumeli'yi, Adayı, Trablus garb'ı, Adaları verdik. Biz yine düşünceğiz, bunları nasıl idare edeceğiz ve ne şerait altında idare edeceğiz, nasıl kuvvetleneceğiz ?...."

Binaenaleyh efendiler, emin olunuz ki memleketin bu harbden çıkmış olması ihtilâl, mücadele, müdafaa halinde bulunmasa dahi bize memleketteki şu idareyi unutturmayacak şeylerdir. Esas düşünce bu sui idareyi kaldırmaktır.....

Biz burada esasen bir inkılâp için toplanmadık, esas itibariyle bir müdafai meşrua için toplandık. Cihangüml bir müdafaa için, hakkı hayatımızı, bütün dünya denizler gibi üzerimize gelse bile yine müdafaa için toplandık. Azim ve ısrarla toplandık. Fakat efendiler, burada toplandıktan sonra görüldü ki bu memleketi zaafa sürükliyen yalnız tesvîlâtı hariciye değildir.

Meclisi Âliniz müdafaa için toplanmakla beraber, bu memleketi, bu milleti yaşatmak için en iyi esas nerede ise onu bulmağa ve ledelhâce her şeyde inkılâp yapmağa, her şey ve şey yapmağa karar vermiştir. İşte hükümetin "Halkçılık Programı" nâmı altında meclisi Âlinize sevkettiği program, bu fikirlerin mahsulüdür.

Efendiler, Hükümetin bize gönderdiği (Halkçılık Programı) birisi maksat ve meslek, birisi mevadd-ı esasiye, diğeri de idare nâmı altında üç kısma münkasem idi. Bunu iki kısma ayırabiliriz: Birisi maksat ve meslek, diğeri mevadd-ı esasiye ve idariyedir. Maksat ve meslekte birinci maddede Meclisi Âlinizin yemin ettiği ve esas teşekkülü teşkil eden gayeden bahseder ikinci maddede, Türkiye Büyük Millet Meclisi Emperyalizm'e ve Kapitalizm'e düşman olarak ancak bunlarla mücadele sayesinde idare ve hâkimiyetin hakikî sahibi olmak gayesine vasıl olacağı kanattını söyler.

3 Üçüncü maddede dahi: Yine dünya zarurîstinatından, sırf emperyalizm ve kapitalizmle mücadele ederek kendisinin sahip olduğu orduyu yaşatmaktan bahseder.

Dördüncü maddede dahi: Yine halkın iktisadî bilcümle şuaabâtında nail-i refah olması esbabının istihsalinden bahseder.

Binaenaleyh, nazar-ı âlinizde taayyün eder ki, bu dört maddede, ancak gayeleri gösterir ve kanuna sığar şeyler değildir. Belki programa sığar. Encümen bidayette bir program yapmak istedi. Fakat neticede böyle bir programın Meclisi Âlinizin yegân yegân bütün âzâsı tarafından tasdik edilmesinin müteassir bir şey olduğunu gördü. Çünkü efendim, bir program, bir fırka efradına cem' edebilir, kimin âmâline muvafık ise, o imzalar. Halbuki, mâlûmu Âliniz, bir mecliste efkâr ceryanları vardır. Meclis bir fırka değildir. Herkesin âzâmf-asgarî fikirleri vardır. Binaenaleyh, bir meclis nâmına bir program yapmak doğru olmayacağı neticesi istihsal edildi. Onun için hükümetin program nâmı altında gönderdiğini biz size kanun şeklinde yolladık ve programın başında bulunan mevadd-ı esasiye, maksat ve meslek mevaddını ancak B.M.M.'nin vasıl olacağı gayeleri gösterdiği için bunu bir beyanat şeklinde neşre karar verdik.

Mevadd-ı esasiyeye gelince, efendiler mevadd-ı esasiyede encümenince en mühim tâdil, temsil-î meslek meselesidir.

Efendiler, mevadd-ı esasiyede heyeti Âliyenize birinci olarak takdim ettiğimiz "Hâkimiyet, bilâkayd u şart milletindir" maddesini bu kürsü üzerinde okumakla evvelince irihâr ediyorum.... yalnız dördüncü maddede biz size temsil-î mesleki mâilünü takdim ediyoruz..... Şimdiye kadar memlekette teşekkül eden meclisler daima

güzideler sınıfından teşekkül etmiş meclislerdir, Halktan kimse gelmiyor. Binaenaleyh bidayet-i emirde Temsil-i meslekîyi intihabatta esas olarak kabul etmeye karar vermiştik. Hükümet bize gönderdiği programda da temsil-i nisbîyi kabul ediyordu. Encümen düşündü: Ne çökil intihap kabul edelim?

Alêlâde doğrudan doğruya bir dereceli intihap mı yapalım? yoksa Temsil-i meslekîyi mi kabul edelim?.....Biliyorsunuz efendiler, bir dereceli intihap da akalliyetin ekseriyete tahakkümü ihtimali pek çoktur.....Halbuki bu doğru bir şey değildir, en doğru olanı, hayat-ı ameliyede olduğu gibi mümkün olduğu kadar hayat-ı umûmiyeye muvafık suretle meclise nakletmektir.....

.....Herkes çalıştığına göre, hazır yiyiciler yine akalliyeti teşkil ettiğine nazaran, bu memleketde aded-i nüfusun inkisam ettiği derecelerde her halde pek çok meslekler vardır.....Binaenaleyh efendiler, temsil-i meslekî üzerinde encümen pek çok uğraştı, en muvafık olarak bunu buldu....."

Görülüyor ki, Karma Encümen mazbata yazarı Soysallıoğlu, Hükümet lâyihasının temsil-i nisbîyi esas aldığına öne sürmüştür. Halbuki hükümet lâyihası nisbî temsili değil, majoriter ferdî temsili esas almıştır.

1920 Türkiyesinde ister majoriter, isterse d'hont esaslarına göre olsun, ferdî temsilin genel adı temsil-i nisbî idi.

1920 döneminde, B.M.M. de antiemperyalist ve antikapitalist plâtförmda üç farklı devlet düzeni ve temsil sistemi ortaya çıkmıştır:

1-Hükümetin öngördüğü kendine vergi bir sosyal devlet ve majoriter ferdî temsil,

2-Tunalı Hilmi'nin öngördüğü millî demokratik devlet ve beledi temsil,

3-Karma Komisyon'un öngördüğü millî, demokratik halk devleti ve meslekî temsil.

T.B.M.M. bu üç görüşün karma biçiminde karar kılmıştır. Meslekî temsili, konvansiyon meclisini reddetmiş, majoriter ferdî temsile dayanan millî, demokratik halk devletini esas almıştır.

Sanımızca "İkinci Halkçılık Hareketi", özerkli sosyal enstitüsyonlara ve nisbî, ferdî temsile dayanan parlamenter, millî, demokratik bir halk devleti doğrultusunda gelişecektir.

تاریخ: ۱۰/۱۰/۱۹۲۰  
محل: وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه  
محل: وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه